

Il. 1. Ludowy Zespół Pieśni i Tańca z Grabownicy, pow. Brzozów, przed występami na terenie Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

R E C E N Z J E

Anna Pytlińska-Spiss, PRZEGLĄD WYBRANEJ LITERATURY Z ZAKRESU MUZEALNICTWA SKANSENOWSKIEGO, Sanok 1970.

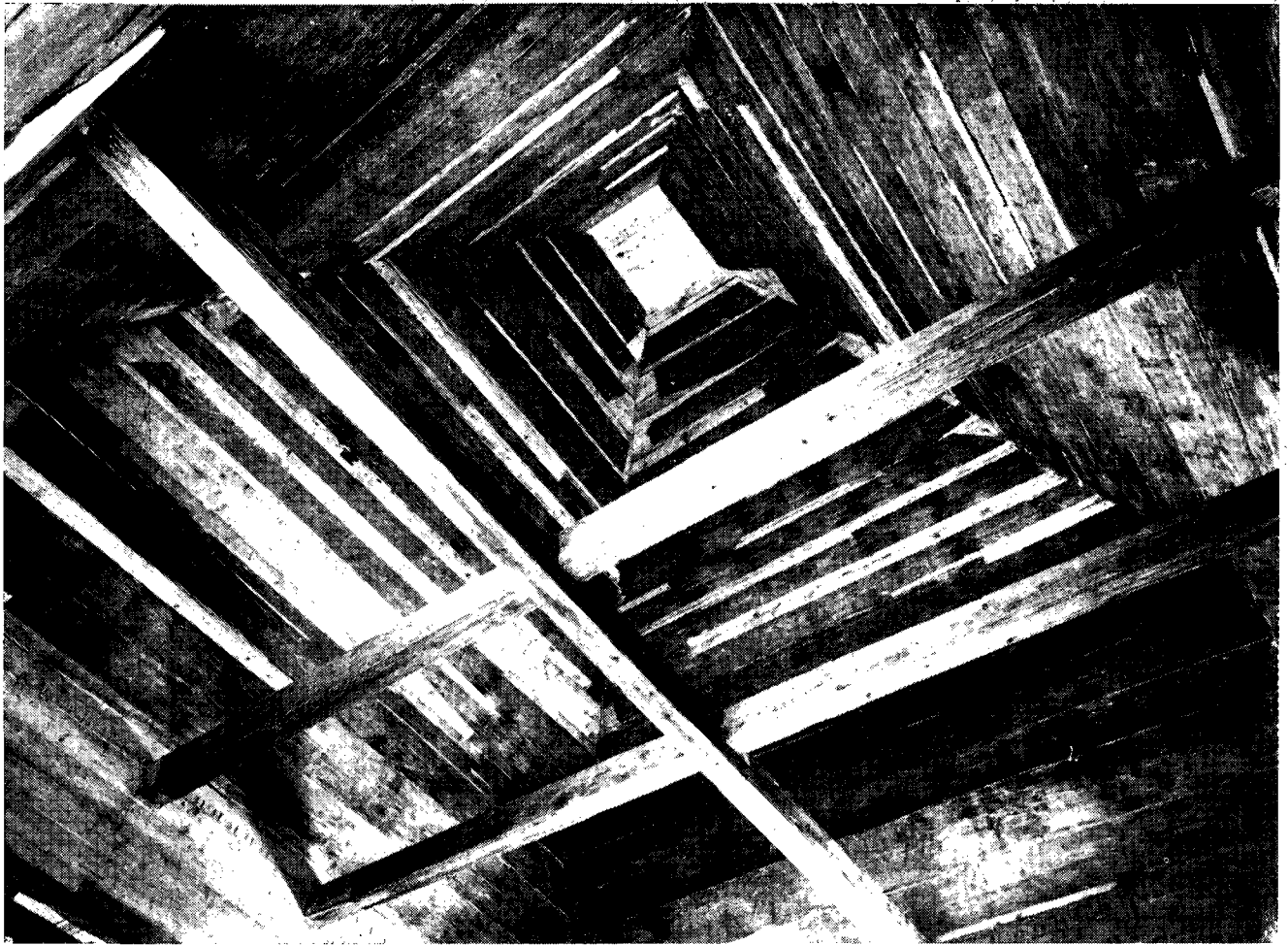
Omawiana pozycja, której druk ukończony został w czerwcu 1970 r., ukazała się nakładem Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku¹. Już na wstępie podkreślić należy, że opracowanie to jest ze wszelkich miar cenne, pożądane i na czasie. Historia bowiem ruchu skansenowskiego na ziemiach polskich, pomimo iż posiada swą przeszłość siedemdziesięcioletnią tradycję, jest stosunkowo mało znana nie tylko szerszym kręgom społeczeństwa, ale nawet w znacznym stopniu naukowcom tak pokrewnych sobie dyscyplin, jak historycy, historycy sztuki, architekci czy nawet ci spośród etnografów, którzy bezpośrednio nie są z tym ruchem związani. To też z chwilą, gdy w naszym kraju ruch skansenowski zaczął się rozwijać na szczęście coraz intensywniej, przy zdecydowanym poparciu centralnych Władz Konserwatorskich, potrzebę zebrania i opracowania istniejącej na ten temat literatury odczuwało się coraz bardziej. Podjęta więc przez Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku inicjatywa spotkać się musi z pełnym zrozumieniem i uznaniem, tym bardziej, że podjął ją i zrealizował „skansenowski poligon doświadczalny”, którym to mianem określa się często Sanocki Park Etnograficzny. Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, dysponu-

jące zresztą — jako jedyne tego typu Muzeum — własnym wydawnictwem, było najbardziej do tego przedsięwzięcia predestynowane.

Broszurowe wydanie bibliografii oraz format broszury ułatwiają posługiwanie się i korzystanie, a nakład 2000 egzemplarzy wydaje się być wystarczającym dla zaspokojenia obecnych potrzeb. Sztynna okładka z obwolutą parafinowaną to dalsze plusy tego nakładu.

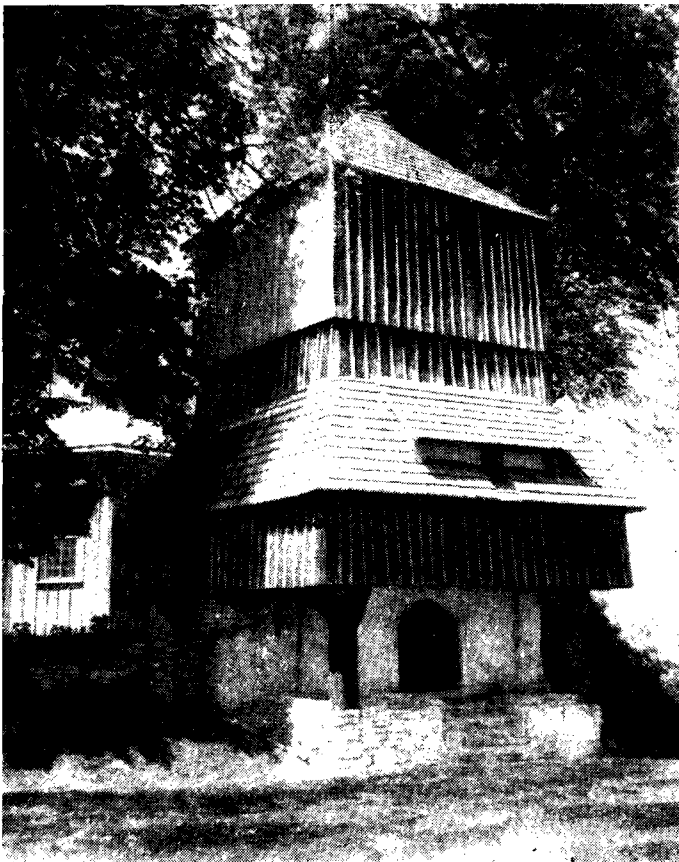
W opracowaniu Autorka wymienia „403 pozycje bibliograficzne na temat muzeów i muzealnictwa skansenowskiego na świecie, drukowane w latach 1902—1969. Ze zgromadzonych przeze mnie 1400 tytułów z zakresu muzealnictwa, ochrony zabytków i etnografii, które w całości mogą ogólnie zorientować we wspomnianym zagadnieniu”². Równocześnie antycypując krytykę, przyznaje ona, że „dyskusyjna może się wydać selekcja zebranego materiału”.

Opublikowane pozycje bibliograficzne zebrane zostały w trzech następujących rozdziałach: I. Bibliografia; II. Opracowania ogólne; III. Muzea skansenowskie w poszczególnych krajach. Ten ostatni rozdział jest oczywiście najobszerniejszy. Wymieniono tu 25 krajów z Afryki, Ameryki, Azji i Europy, a wśród nich Polskę. „Ze zro-

2

3

4

zumiałych względów — pisze Autorka — hasło Polska zawiera najobfitszą i różnorodną literaturę". Spośród 332 pozycji bibliograficznych, które znajdujemy w rozdziale III, na Polskę przypada 88. Ilość ta jest wprawdzie znaczna, chyba jednak nie tylko nie wyczerpuje zagadnienia, ale nawet pomija pewne problemy. A przecież zebranie i przedstawienie całokształtu literatury związanej z muzealnictwem skansenowskim w Polsce jest w chwili obecnej najistotniejsze. Wydaje się, iż słuszniej byłoby wyodrębnić z tego rozdziału hasła „Polska” w osobny czwarty rozdział, z równoczesnym jego rozbudowaniem i podzieleniem na osobne podtytuły, które stanowiłyby poszczególne skanseny³. W ten sposób uzyskano by niewątpliwie większą przejrzystość opublikowanego materiału oraz „orientację w historii i działalności muzeów skansenowskich w Polsce”. Przy zastosowaniu proponowanego tu układu nie doszłoby zapewne do pominięcia niektórych pozycji bibliograficznych dotyczących przedwojennych inicjatyw, takich jak organizacja skansenów w Krakowie, Katowicach, Wilnie i Lwowie. Skanseny te bądź zaczęto realizować, bądź pozostały jedynie w sferze projektów, niemniej jednak w historii muzealnictwa skansenowskiego w Polsce posiadają swą trwałą pozycję⁴. To samo dotyczy również niektórych inicjatyw podejmowanych już po wojnie, a czasowo z różnych przyczyn zaniedbanych (np. skanseny w Krakowie i w Zakopanem — tzw. skansen podhalański — oraz skansen woj. warszawskiego) lub zrealizowanych bez zbytniego rozgłosu (np. skanseny w Ciechanowcu i Nowym Sączu)⁵.

Z szeregu nie wymienionych powojennych pozycji bibliograficznych przykładowo podać można zarówno artykuły o charakterze ogólnym, jak też dotyczące poszczególnych skansenów czy nawet pojedynczych obiektów⁶. Wśród tych pozycji brak obszernego, bo aż 92-stronny liczącego informatora o kurpiowskim skansenie w Nowogrodzie, który został wydany drukiem w 1969 r.⁷ Do najnowszych a pominiętych wydawnictw należy też informator o muzeach w Polsce, opracowany przez Stanisława Brzostowskiego i Stanisława Orysiaka. Zawiera on dane historyczne i charakterystykę wszystkich istniejących w danym momencie polskich skansenów⁸.

Opublikowany przez Annę Pytlińską-Spiss *Przegląd wybranej literatury...* skansenowskiej obejmuje okres od 1902 do 1969 r., jak należy rozumieć — włącznie. Wprawdzie w intencjach Autorki *Przegląd* jest jedynie „wyborem”, niemniej fakt ten nie usprawiedliwia pominięcia niezwykle ważnej i istotnej pozycji. W tym samym bowiem miesiącu, kiedy do druku oddany został „*Przegląd...*”, tzn. w grudniu 1969 r., ukazał się kolejny 2 zeszyt „Materiałów i sprawozdań konserwatorskich województwa krakowskiego” pod redakcją Mariana Korneckiego. Ten bogato ilustrowany i zawierający 226 stron tom, poświęcony został w całości problematyce skansenowskiej na terenie woj. krakowskiego i zawiera aż 12 artykułów na ten temat, a wśród nich w opracowaniu Marii Majki zestawienie bibliografii z 57 pozycjami⁹. Należy żałować, iż artykuły te nie zostały uwzględnione w czasie korekty *Przeglądu...*

Nie została wymieniona jeszcze jedna bibliografia, a wraz z nią komunikaty Ksawerego Piwockiego i Hanny

Orzechowskiej, chociaż samo opracowanie, w którym zostały one zamieszczone, jest cytowane jako poz. 67¹⁰. Taka niepełna informacja nie daje przecież właściwego rozeznania w podanym materiale. Są też zresztą inne drobniejsze niejasności i omyłki. Przy pozycji 303 należałoby w nawiasie podać dodatkową informację, podobnie jak to uczyniono przy pozycji 274, że zawarta w niej wzmianka dotyczy Studium przy Zakładzie Architektury Polskiej P.W. nad skansenami-ogrodzami, któremu patronował Oskar Sosnowski¹¹. Jeżeli już została zamieszczona pozycja 224, to po pierwsze należało raczej zacytować ją na podstawie „Materiałów MBL w Sanoku”, gdyż w „*Ochronie Zabytków*” są publikowane jedynie jej fragmenty¹², a po drugie należało do *Przeglądu...* wprowadzić konsekwentnie inne tego typu sprawozdania¹³.

Można mieć także zastrzeżenia, iż pominięte zostało zagadnienie „regionalnych izb pamiątek”, które są przecież również jakąś mikroformą skansenu¹⁴. W szerszym zakresie winne być chyba uwzględnione prace dotyczące zaplecza, „kuchni” skansenowskiej, tzn. technicznych zagadnień dotyczących konserwacji drewna zabytkowego. Zagadnieniu temu m. in. poświęcony był przecież cały jeden numer „Materiałów MBL w Sanoku” z rozprawą Michała Czajnika¹⁵.

Dla pełnego obrazu rozwoju i prac nad organizacją muzealnictwa skansenowskiego w Polsce należało podać również prace pozostające w maszynopisach, tak jak to w odniesieniu do bibliografii skansenowskiej woj. krakowskiego uczyniła Maria Majka. Byłyby to więc m. in. cytowane przez nią prace Stefana Świszczowskiego i Gerarda Ciołka, a także Hanny Pieńkowskiej, Waldemara Niezgody i Stanisława Szczeka¹⁶.

Z kolei podając literaturę dotyczącą skansenów w innych krajach należało by przede wszystkim uwzględnić

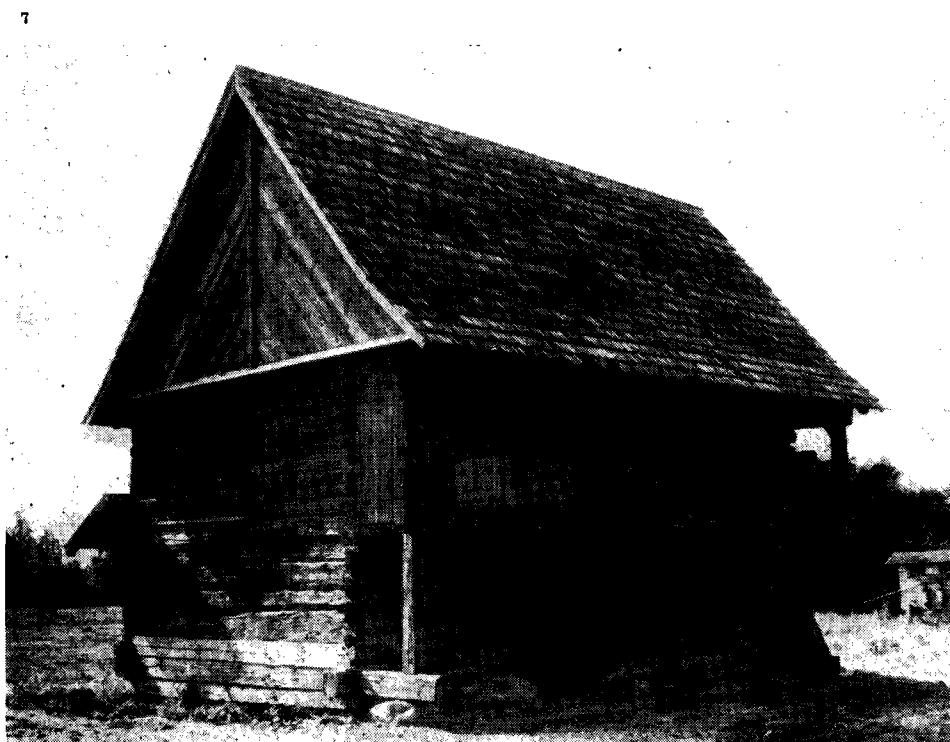
5

Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku: Il. 2. Dawna cerkiew par. gr.-kat. z Grażłowej, pow. Ustrzyki Dolne, 1732. Il. 3. Filia MBL w Dobrej Szlacheckiej, pow. Sanok. Dzwonnica-cerkiew, zapewne XVII w. Il. 4. Dawna cerkiew par. gr.-kat. z Rosolina, pow. Ustrzyki Dolne, 1750. Il. 5. Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach. Kopia dzwonnicy z Antoniowa, pow. Koźle, z dzwonem odlanym w 1790 r. przez Jakuba Zarembę.

Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach: Il. 6. Chlewik z Wichrowa, pow. Olesno, XIX w. Il. 7. Spichlerz z Doma-
szowic, pow. Namysłów, 1754.

8

Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach: Il. 8. Spichlerz dworski ze Sławięcic, pow. Koźle, 1610 (?), dach XVIII w.
Il. 9. Zagroda oleska z Kamieńca, dom nr 55, oraz kopia gołębnika z Sitkowic, XIX w.

pełny zestaw pozycji, jakie na ten temat pojawiły się w języku polskim¹⁷. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na małe niedopatrzenie, które wkraśli się na łamy *Przeglądu...* Zamieszczony w dziale ogólnym komunikat Ksawerego Piwockiego (poz. 61) winien być również uwzględniony przy skansenach duńskich i szwedzkich. Wskazuje na to zarówno treść komunikatu jak i sam tytuł, który w *Przeglądzie...* nie został podany w pełnym brzmieniu¹⁸. Wreszcie z literatury obcej powinny znaleźć się te wszystkie wydawnictwa, które były bądź w sprzedaży na naszym rynku księgarskim, bądź też recenzowane w naszych czasopiśmie¹⁹.

Oczywiście powyższe uwagi, a zwłaszcza podane w przypisach uzupełnienia bibliograficzne, nie wyczerpują w całości zagadnienia. Ich celem jest jedynie zasygnalizowanie pewnych niedokładności i wysunięcie postulatów, które mogłyby zostać uwzględnione w następnym, uzupełnionym i poszerzonym wydaniu. Bo wydanie takie winno się ukazać i obejmować całokształt, a nie tylko wybór literatury, zwłaszcza tej traktującej o ruchu skansenowskim w Polsce. Przyszłe wydanie powinno zawierać również skorowidz nazwisk i nazw geograficznych, bez których korzystanie z każdej bibliografii jest znacznie utrudnione. Wówczas też można by zastosować w poszczególnych działach układ chronologiczny, który wydaje się lepiej ilustrować rozwój problematyki.

Należy przypuścić, że Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku rozpoczyna omawianą broszurą nową serię wydawniczą poświęconą drewnianej architekturze, budownictwu oraz parkom etnograficznym i życzyć na tej drodze jak najlepszych wyników.

Ryszard Brykowski

PRZYPISY

¹ Redaktor: Anna Kisielewska. Redakcja techniczna: Zygmunt Klatka. Projekt obwoluty i okładki: Zdzisław Beksinski. Drukowały Rzeszowskie Zakłady Graficzne. Format B⁵.

² Ten i wszystkie następne cytaty ze *Wstępu do Przeglądu*. Faktyczna ilość pozycji bibliograficznych zamieszczona w *Przeglądzie* jest mniejsza, gdyż niektóre z nich są cytowane dwukrotnie w różnych działach.

³ Na początku tego działu mogłyby się również znaleźć opracowania o charakterze ogólnym i bibliografii, dotyczące ruchu skansenowskiego w Polsce.

⁴ T. Seweryn, *O polskie osiedla muzealne w Krakowie na wzór sztokholmskiego skansenu*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” z dn. 24.IV.1936; M. Znamierowska-Prüfferowa, *Muzeum na wolnym powietrzu w Wilnie*, „Biblioteczka Włóczęgi”, Wilno 1934, nr 2; T. Dobrowolski, *Wspomnienie o muzeum którego nie ma*, „Twórczość” 1946, nr 1.

⁵ M. in.: K. Estreicher, *Przeniesienie zabytku drewnianego z Komorowic*, „Ochrona Zabytków” 1952, V, nr 1; E. Rudzka, *Muzeum etnograficzne pod gołym niebem* [o parku etnograficznym na Woli Justowskiej], „Od A do Z” 1953, nr 17; Wł. Bogatyński, *Idea skansenowska w Polsce*, tamże, nr 19; J. Roguska-Cybulska, *Skansen w Zakopanem*, „Tygodnik Powszechny” 1953, nr 1; W. Jostowa, *Praca nad organizacją podhalańskiego parku skansenowskiego*, „Wierchy” R. XXVIII, 1959; W. Jostowa, *Stan prac oraz założenia metodologiczne Podhalańskiego Parku Etnograficznego*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” 1960, nr 31; Z. J. Lenard, *Zagadnienia ochrony zabytków budownictwa drewnianego* [w województwie warszawskim], „Biuletyn Konserwatorski”, Warszawa 1958; K. Uszyński, *Spółeczne inicjatywy tworzenia Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu pow. Siemiatyckie*. Referat wygłoszony na Ogólnopolskiej konferencji poświęconej nowoczesnym metodom konserwacji drewnianych obiektów zabytkowych w dn. 15—18.V.1967 w Myczkowcach; St. Bronicz, *Etnograficzne problemy w muzealnictwie Śląska Opolskiego*, „Biuletyn Informacyjny ZMiOZ” 1963, nr 48.

⁶ J. E. Dutkiewicz, *Czy problem narodowy?*, „Ochrona Zabytków” 1966, XIX, nr 1; K. Piwocki, *Parki*

etnograficzne i muzea pod otwartym niebem, „Biuletyn Informacyjny MBL w Sanoku” 1964, nr 1. I. Trybowski, *Skansen na Mazurach*, „Ziemia” 1956, nr 2; R. Brykowski, *O cerkwiach „Bieszczadzkich”*, „Tygodnik Powszechny” 1968, nr 3; H. Poltowska, *Przeniesienie do skansenu w Sanoku i konserwacja zabytkowej cerkwi drewnianej z Rosolina*, „Ochrona Zabytków” R. XVII, 1964, nr 4 (zob. też R. Brykowski, *Drewniana cerkiew z Rosolina*, „Ochrona Zabytków” R. XI, 1958, nr 1—2); T. Szydlowski, *Dworek Moniaków w Zubrzy*, Kurier Literacko-Naukowy dodatek do IKC nr 237, z dn. 30.VIII.1937; M. Gotkiewicz, *Dworek Moniaków krajoznawczym ośrodkiem kultury orawskiej*, „Wierchy” 1955; Z. Zwolińska, *Park przy zabytkowym dworze Moniaków w Zubrzy Górnjej* (Naturalny Park Etnograficzny Ziemi Orawskiej), „Chrońmy Przyrodę Ojczyzn” 1955, z. 4; K. Estreicher, *Przeniesienie zabytku...*, op. cit.

⁷ Kurpiowskie Muzeum na wolnym powietrzu w Nowym powietrzu w Nowogrodzie Łomżyńskim. Informator muzealny, Łomża—Nowogród 1969.

⁸ St. Brzostowski, St. Orysiak, *Muzea w Polsce*. Przewodnik. Informator, Warszawa 1968.

⁹ *Materiały i sprawozdania konserwatorskie województwa krakowskiego*, Kraków 1969, z następującymi artykułami: H. Pieńkowska, *Aktualne problemy organizacji parków etnograficznych województwa krakowskiego*; W. Jostowa, *Podhalański Park Etnograficzny*; T. Szczepanek, *Niektóre założenia etnograficzne i urbanistyczne Sądeckiego Parku Etnograficznego*; M. Kornecki, *Materiały do założeń parku etnograficznego w Tarnowie*; W. Jostowa, *Orawski Park Etnograficzny*; H. Pieńkowska, *Orawski Park Etnograficzny w Zubrzy Górnjej*. Z notatnika konserwatora; M. Kornecki, M. Majka, *Materiały do założeń parku etnograficznego w Lipowcu*; J. Klimek, *Projekt Parku Etnograficznego Ziemi Czorszyńskiej*; M. Majka, *Bibliografia parków etnograficznych województwa krakowskiego*; A. Kydryńska, *Regionalne izby pamiątek województwa krakowskiego*; W. Niewalda, *Przegląd i próba wartościowania szaleśw tatrzańskich*.

11

Il. 10. Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach. Fragment pasieki, XX w. Il. 11. Muzeum Wsi Górnośląskiej w Chorzowie. Spichlerz dworski z Bujakowa, pow. Rybnik, XVIII w.

¹⁰ K. Piwocki, *Muzea w plenerze* (oraz) H. Orzechowska, *Przegląd ośrodków muzealnych budownictwa ludowego w Polsce (z bibliografią)*, [w:] *Sprawozdanie z 5-letniej działalności Centralnego Ośrodka Informacyjnego powołanego w sprawie koordynacji prac naukowo-badawczych w dziedzinie architektury i budownictwa ludowego*, Warszawa 1962.

Podobnie potraktowany został *Memoriał w sprawie ochrony budownictwa drewnianego w Polsce. Program organizacji parków etnograficznych*, Warszawa 1966 (*Przegląd...* poz. 57), z którego zacytowano jeden komunikat (*Przegląd...* poz. 235), pomijając następne, a przede wszystkim [Wykaz] *Istniejących i organizowanych parków etnograficznych i punktów muzealnych*. Tymczasem jeden z pominiętych komunikatów mógł być po prostu zaznaczony przy artykule tej samej autorki i pod analogicznym tytułem, tylko że opublikowanym w innym czasopiśmie (zob. *Przegląd...*, poz. 40).

¹¹ J. Zachwatowicz, Oskar Sosnowski [wzmianka o Studium skansenowskim przy ZAP PW], „*Biuletyn Historii Sztuki i Kultury*” 1946, VIII, nr 1—2.

¹² R. Brykowski, A. Kisielewska, *Sprawozdanie z posiedzenia Rady Muzealnej Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku w dniach 24—25 maja 1968 r.*, „*Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku*” 1969, nr 9. We fragmentach druk wcześniej w: „*Ochrona Zabytków*” R. XXI, 1968, nr 4.

¹³ A. Kisielewska, *Sprawozdanie z prac MBL za rok 1964*, „*Biuletyn Informacyjny Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku*” 1965, nr 2; Taże, *Sprawozdanie z prac Muzeum Budownictwa Ludowego w roku 1965*, „*Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku*” 1966, nr 4; J. Malinowska, *Sprawozdanie z pracy Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku w roku 1966*, tamże 1967, nr 5; L. Krzyżanowski, *Streszczenie referatów, komunikatów i dyskusji z konferencji w Myczkowcach, 15—18 maja 1967 r.*, „*Ochrona Zabytków*” R. XXI, 1968, nr 1. A. Rybicki, *Otwarcie części ekspozycji Parku Etnograficznego MBL w Sanoku*, „*Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku*” 1966, nr 4; E. Gil, *Sprawozdanie z posiedzenia Rady Muzealnej Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w dniu 9 kwietnia 1969 r.*, „*Ochrona Zabytków*” R. XII, 1969, nr 4; H. Piasecka, *Sprawozdanie z działalności Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku w dniach 24—25 maja 1968 r.*, „*Ma-*

teriały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” 1969, nr 9.

¹⁴ St. Orysiak, *Regionalne izby pamiątek — ich rola i zadania*, „*Biuletyn Informacyjny ZMiOZ*” 1968, nr 79; A. Kydryńska, *Regionalne izby...*, op. cit.

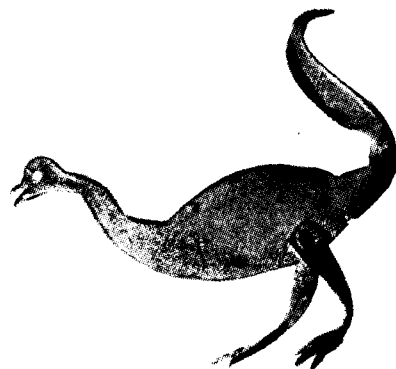
¹⁵ M. Czajnik, *Badania nad zastosowaniem żywic syntetycznych do zabezpieczenia drewna przed rozkładem powodowanym przez grzyby*, „*Materiały MBL w Sanoku*” 1968, nr 8.

¹⁶ S. Świszczowski, *Szkic koncepcyjny i założenia projektowe skansenu wojewódzkiego w Krakowie (na Woli Justowskiej)*, (maszynopis w Prezydium R. N. m. Krakowa); G. Ciolek, *Podhalański park etnograficzny, projekt wstępny z opisem*, (masz. u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków); H. Pieńkowska, *Rezerwat Etnograficzny w Zubrzyicy Górnej na Orawie i Park Etnograficzny w Zakopanem*, (masz. u autorki); [St. Szczek] *Skansen cerkwi w Bieszczadach. Koncepcja założeń budowy*, (powielacz w Muzeum Państwowym w Łańcucie); W. Niezgoda, *Opinia na temat założeń budowy skansenu cerkwi w Bieszczadach, opracowanych przez Muzeum w Łańcucie*, (masz. u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie); Tenże, *Skansen cerkwi w Bieszczadach*, praca magisterska wykonana na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej.

¹⁷ St. Brzostowski, *Muzealnictwo Rumuńskiej Republiki Ludowej*, „*Biuletyn Informacyjny ZMiOZ*” 1962, nr 43; R. Brykowski, *Ochrona zabytków kultury ludowej a skanseny. Muzeum Wsi w Bukareszcie*, „*Ochrona Zabytków*” R. XX, 1967, nr 4; A. Kisielewska, *Parki etnograficzne na terenie Jugosławii*, „*Materiały MBL w Sanoku*” 1968, nr 7. S. M. Sawicka, *Skansen — Szwecja w miniaturze*, „*Arkady*” 1939, nr 1; J. Malinowska, *Muzeum w Bardiowie*, „*Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku*” 1967, nr 6; J. Górak, *Rumuńskie muzea na wolnym powietrzu*, „*Muzealnictwo*” 1969, nr 19.

¹⁸ K. Piwocki, *Konferencja w sprawie muzeów pod otwartym niebem. Kopenhaga, Aarhus, Stockholm. 5—9 lipca 1957*, „*Biuletyn Historii Sztuki*” R. XIX, 1957, nr 4.

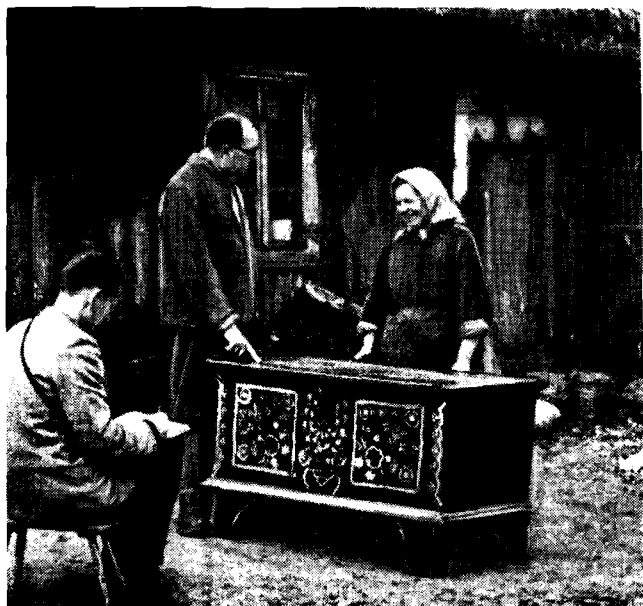
¹⁹ *Russkoje derevjannoje zoddcestwo* [m. in. o skansenie w Kijiu], Moskwa 1965; G. Foksza, *Muzeum sęła w Bukaresztje*, Bukareszt 1967; K. Ślaski, „*Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*” 1955, nr 2, [rec. z:] *Fataburen, Nordiska Museets och Skansens*, „*Arsbok*” 1954.

PROFESOROWI DOKTOROWI
ROMANOWI REINFUSSOWI

wieloletniemu Redaktorowi naszego pisma,
Kierownikowi Pracowni Badania Sztuki Ludowej
Instytutu Sztuki PAN, wybitnemu badaczowi,
któremu sztuka ludowa i „Polska Sztuka
Ludowa” zawdzięczają tak wiele
z okazji sześćdziesięciolecia urodzin
życzenia dalszej owocnej pracy i wszelkiego
powodzenia

składa
REDAKCJA

Profesor Roman Reinfuss przy pracy w terenie. Fot. Jan Świdorski